

แนวทางการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ ในจังหวัดเลย โดยมณฑลทหารบกที่ 28

สภาพปัญหา

จากสถานการณ์การบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้อย่างต่อเนื่องทำให้พื้นที่ป่าไม้ของประเทศไทย มีจำนวนลดลงเป็นปริมาณมากก่อให้เกิดผลกระทบและความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากรที่รุนแรง¹ คณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) จึงมอบให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) กับ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วางยุทธศาสตร์ในการพิทักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชาติ และแผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน กำหนดเป้าหมายที่จะต้องดำเนินการให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ตามห้วงเวลาที่กำหนด และให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องนำไปเป็นแนวทางในการวางแผนปฏิบัติการในส่วนของตนเองให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์แผนแม่บทฯ คือ พิชัยรักษาป่าไม้ของประเทศไทยให้มีความสมบูรณ์โดยมีพื้นที่ป่าอย่างน้อย 40% ของพื้นที่ประเทศ² โดยมณฑลทหารบกที่ 28 รับผิดชอบพื้นที่จังหวัดเลย เป็นหน่วยในกองทัพบกที่ร่วมบูรณาการและขับเคลื่อนการดำเนินงานตามบันทึกข้อตกลงว่าด้วยความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ระหว่างกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกับกองทัพบกพุทธศักราช 2551

ข้อมูลพื้นฐานภูมิประเทศ พื้นที่ถือครองและสถานการณ์ทรัพยากรป่าไม้จังหวัดเลย

จังหวัดเลยมีลักษณะสภาพภูมิประเทศส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงชันสลับกับพื้นที่ราบ บางแห่งเป็นป่ามีความอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีลักษณะโดดเด่นและมีทิวทัศน์สวยงามอันควรรักษาไว้ ตลอดจนเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำสายหลักสำคัญ 3 สาย คือ ต้นน้ำพอง ต้นน้ำเลยและต้นน้ำป่าสัก จึงนับได้ว่าป่าไม้ในท้องที่จังหวัดเลยมีคุณค่าและสำคัญอย่างยิ่ง สมควรอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่อย่างยั่งยืน เพื่อรักษาไว้ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารและที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด และคงระบบนิเวศให้มีความสมดุลทางธรรมชาติเหมาะสมสำหรับเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ³

จากข้อมูลพื้นที่ป่าไม้ เมื่อปี 2504 จังหวัดเลยมีพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมาย จำนวน 3,938,335-3-55 ไร่ แยกเป็น (1) ป่าไม้ถาวร 68,498-1-00 ไร่ (2) ป่าสงวนแห่งชาติ 22 ป่า รวมเนื้อที่ 2,745,847-1-55 ไร่ (3) อุทยานแห่งชาติ 5 แห่ง ได้แก่ อุทยานแห่งชาติภูกระดึง ภูเรือ ภูสวนทราย ภูผาม่าน และภูหินร่องกล้า รวมเนื้อที่ 475,475-1-00 ไร่ (4) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 2 แห่ง ประกอบด้วย เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูค้อ- ภูกระแต และภูหลวง รวมเนื้อที่ 648,515-0-00 ไร่ สภาพป่าเป็นป่าดงดิบเทือกเขาสูง ค่อนข้างจะสมบูรณ์ เป็นป่าไม้เบญจพรรณและเต็งรัง ไม้มีความสำคัญทางเศรษฐกิจ คิดเป็นร้อยละ 55.16 ของพื้นที่ทั้งหมด⁴

ปัจจุบันมีพื้นที่คงสภาพป่า 2,121,701.83 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 32.33 ของพื้นที่จังหวัด และร้อยละ 0.66 ของพื้นที่ประเทศ⁵ โดยสาเหตุการลดลงของพื้นที่ป่าไม้ ได้แก่ การใช้ประโยชน์ที่ดินป่าไม้ทำการเกษตรหรือที่อยู่อาศัยซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ที่มีความลาดชัน เป็นภูเขาสูง มีพื้นที่ราบที่เหมาะสมต่อการเกษตรน้อย จึงมีการขยายที่ทำกินสู่เนินเขาที่มีความลาดชันเพิ่มมากขึ้น ราษฎรที่บุกรุกที่ดินป่าไม้ส่วนใหญ่มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว บางส่วนเป็นไม้ยืนต้นมิใช่ไม้พื้นถิ่น และมีการปลูกพืชสวนซึ่งไม่เหมาะสมกับสภาพความเป็นป่าในนิยามของภาครัฐ พื้นที่ถูกเปลี่ยนสภาพโดยการแผ้วถาง เผาทำลาย และไถถากทำให้สภาพป่าดั้งเดิมถูกทำลาย

ประกอบกับนโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมา ส่งเสริมให้มีการบุกรุกพื้นที่ป่ามากขึ้น เช่น การนำพื้นที่ป่าไม้ไปปฏิรูปเป็นพื้นที่เกษตร การส่งเสริมการปลูกยางพารา การขยายพื้นที่ของกลุ่มทุนจากต่างถิ่นที่ต้องการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมากขึ้น การชะลอการจับกุมดำเนินคดีและผ่อนปรนให้ราษฎรผู้ถือครองบุกรุกพื้นที่ป่ายังคงทำกินได้ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การลักลอบฆ่าและค้าสัตว์ป่า การดำเนินการออกเอกสารการครอบครองที่ดินไม่เป็นไปตามระเบียบที่กำหนด การบังคับใช้กฎหมายที่ขาดประสิทธิภาพ และข้อจำกัดของเทคโนโลยีการจัดทำแผนที่ในอดีตไม่สามารถกำหนดขอบเขตของพื้นที่ป่าไม้ได้อย่างชัดเจน จึงเกิดปัญหาโดยตลอด อีกทั้งยังพบข้อผิดพลาดที่มีได้กันพื้นที่ป่าชุมชน พื้นที่ทำกินของประชาชนที่อยู่ก่อนการประกาศเขตป่าไม้ออกจากพื้นที่ป่าไม้ที่สงวนคุ้มครองทำให้ประชาชนที่ควรเป็นผู้มีสิทธิในที่ดินเหล่านี้แปรสภาพเป็นผู้บุกรุก ในขณะเดียวกันก็มีการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้อย่างต่อเนื่อง

ผลการประเมินความรุนแรงของพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุกแผ้วถางพบว่าจังหวัดเลยเป็นหนึ่งในกลุ่มพื้นที่วิกฤตรุนแรง 12 จังหวัด⁶ ซึ่งจำเป็นจะต้องเร่งรัดเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดย

มุ่งเน้นการบูรณาการหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิทักษ์รักษาป่าไม้ของจังหวัดให้มีความสมบูรณ์ โดยมีพื้นที่ป่าอย่างน้อย 40% หรือ 500,000 ไร่ ทั้งนี้จะต้องดำเนินการ (1) หยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าตามโครงการของภาครัฐจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามเป้าหมายกำหนดไว้ภายใน 1 ปี (2) บริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพและยั่งยืน ภายใน 2 ปี และ (3) พื้นฟูสภาพป่าในพื้นที่ป่าเป้าหมายทั่วทั้งจังหวัดให้มีสภาพที่สมบูรณ์ให้ได้ภายใน 2 - 10 ปี ซึ่งทางกองทัพบกได้ทำบันทึกตกลงความร่วมมือกับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านทรัพยากรป่าไม้ของประเทศ

แนวทางในการหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามเป้าหมายกำหนดไว้

จากการเพิ่มขึ้นของประชากรทำให้มีการบุกรุกป่าเป็นจำนวนมาก มีการตัดไม้ทำลายป่ามากขึ้น ส่งผลให้ป่าไม้ได้ลดลงอย่างมาก ซึ่งการทำลายป่าจะส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่และสภาพของการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตต่างๆ ทั้งมนุษย์ พืชและสัตว์ รวมไปถึงการทำให้เกิดภัยธรรมชาติต่างๆ ตามมา ได้แก่ น้ำท่วม ดินถล่ม เป็นต้น โดยธรรมชาติของป่าไม้ที่เกิดขึ้นเองโดยธรรมชาติยากที่จะฟื้นฟูให้กลับมาสู่สภาพเดิม การหยุดยั้งการทำลายป่าไม้จึงเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างเร่งด่วนที่จะต้องรีบดำเนินการ

มาตรการในการดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าไม้จังหวัดเลย ตามนโยบายรัฐบาลในการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกพื้นที่ป่า ในห้วงที่ผ่านมา จังหวัดเลยได้ดำเนินการโดยใช้กลไกการปฏิบัติตามคำสั่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ และกฎหมายระเบียบ คำสั่งที่เกี่ยวข้อง มากำหนดมาตรการด้านการแก้ไขการบุกรุกที่ดินป่าไม้⁷ โดยแต่งตั้งคณะอนุกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหาการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ระดับจังหวัด (คปป.จ) ในการขับเคลื่อนดำเนินการแบบบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ทั้งด้านกำลังเจ้าหน้าที่และงบประมาณ ตลอดจนดำเนินการตามมาตรการผ่อนปรนสำหรับผู้มีรายได้น้อยและไม่มีที่ดินทำกิน มีการดำเนินการตามแผนแม่บทการจัดการป่าต้นน้ำเสื่อมสภาพบนพื้นที่สูงชัน (เขาหัวโล้น) ประกอบด้วยการจัดระเบียบคนและพื้นที่ การป้องกันและรักษาป่า การฟื้นฟูพื้นที่ป่า การสร้างความเข้าใจแก่ทุกภาคส่วน รวมทั้งด้านการส่งเสริมอาชีพ

นอกจากนี้จังหวัดได้ดำเนินการจัดตั้งหน่วยเฉพาะกิจในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่า โดยให้กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักรเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันแก้ไขปัญหาการบุกรุกป่า นอกเหนือจากหน่วยงานรับผิดชอบหลัก ร่วมกับหน่วยเฉพาะกิจป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าประจำภาค (ฉก.ปปม.) ในการกวาดล้างขบวนการบุกรุกป่าและยึดคืนผืนป่าของจังหวัดอย่างต่อเนื่องจนกว่าสถานการณ์จะคลี่คลาย

ปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานที่พบ ได้แก่ การแต่งตั้งพนักงานเจ้าหน้าที่ผู้ควบคุมดูแลรักษาป่าสงวนแห่งชาติบางพื้นที่ที่มีการแบ่งเขตการปกครองระดับอำเภอภายหลังทำให้เกิดปัญหาในทางการบริหาร พื้นที่ภูเขาที่มีความลาดชัน บางแห่งมีราษฎรเข้าบุกรุกทำประโยชน์เข้าหลักเกณฑ์ได้รับการผ่อนผันเข้าทำประโยชน์ ทำให้เกิดปัญหาข้อร้องเรียนและอุปสรรคในการปฏิบัติ ราษฎรเข้าใช้พื้นที่แต่กำลังเจ้าหน้าที่ไม่เพียงพอทำให้การบริหารจัดการและการควบคุมเป็นไปด้วยความลำบาก ควรมีผู้แทนหรืออาสาในระดับพื้นที่ทุกหมู่บ้าน รวมทั้งการสื่อสารสร้างความเข้าใจระหว่างภาครัฐกับราษฎรในพื้นที่กระทำได้เพียงบางกลุ่ม ทำให้ผลสัมฤทธิ์ไม่เต็มร้อย

ดังนั้นการสร้างความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกแก่ชุมชนท้องถิ่นให้เห็นถึงความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ทำให้เกิดพลังกำลังใจในการออกปฏิบัติงานในพื้นที่ รวมไปถึงการได้รับการสนับสนุนเครื่องมืองบประมาณจากหน่วยงานหลัก และการปฏิบัติงานอย่างโปร่งใสของหน่วยงานทุกระดับในกระบวนการดำเนินคดีต่อผู้กระทำผิด ซึ่งความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และการปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของรัฐและของหมู่บ้านเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการป้องกันการบุกรุกทำลายป่า^๑

มาตรการด้านการอพยพราษฎรที่ทำกินหรืออยู่อาศัยในพื้นที่สูงชันหรือพื้นที่อนุรักษ์ดิน น้ำ ป่าไม้ โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการฯ เพื่อดำเนินการสำรวจตรวจสอบพื้นที่ป่าที่มีราษฎรตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย และพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมเพื่อรองรับการตั้งถิ่นฐานภายหลังจากการอพยพ มีการจัดระเบียบการที่ดินเพื่อให้ราษฎรเข้าทำประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดอย่างเหมาะสม และฟื้นฟูพื้นที่ที่ทำการอพยพราษฎรออกจากพื้นที่แหล่งต้นน้ำ สร้างอาชีพให้แก่ราษฎรที่อพยพลงมาในพื้นที่ใหม่อย่างเหมาะสม ทั้งนี้หากไม่มีพื้นที่รองรับการอพยพให้ใช้หลักการคนอยู่กับป่าอย่างเหมาะสม กำหนดหน่วยงานรับผิดชอบอย่างชัดเจนในการประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับราษฎรที่ทำประโยชน์ในพื้นที่ กำหนดเป้าหมาย

และมาตรการในการฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมบนพื้นที่สูงชัน โดยเน้นหลักการให้คนอยู่กับป่าที่เหมาะสมในพื้นที่ต้นน้ำ รวมทั้งรวบรวมสภาพปัญหาอุปสรรคข้อขัดข้องในการปฏิบัติในพื้นที่เพื่อเสนอให้มีการแก้ไขกฎ ระเบียบ ให้ประชาชน/หน่วยงานรัฐในพื้นที่สามารถปฏิบัติได้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อการป้องกันการบุกรุกทำลายป่า⁸

ผลการดำเนินงานพบว่าสภาพการบุกรุกและการถือครองพื้นที่ดินป่าไม้ของราษฎรมีมาช้านาน และยังมีผู้กระทำผิดอย่างต่อเนื่อง โดยเป็นกลุ่มราษฎรที่เป็นเกษตรกรในพื้นที่เพื่อขยายที่ดินทำกิน และเป็นราษฎรจากต่างถิ่นเข้ามาถือครองที่ดิน รวมทั้งมีบุคคลเข้าขายเป็นนายทุนถือครองที่ดินแปลงใหญ่ หรือให้บุคคลอื่นถือครองแทนในพื้นที่หลายราย โดยในเชิงพื้นที่พบว่ามีการบุกรุกที่ดินป่าไม้ซึ่งเป็นพื้นที่หวงห้ามเด็ดขาด ตามที่รัฐบาลกำหนดเป็นจำนวนมาก ราษฎรที่บุกรุกที่ดินป่าไม้บางครั้งรวมมีการถือครองพื้นที่จำนวนหลายแปลง ส่วนใหญ่มีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว พื้นที่ถูกเปลี่ยนสภาพโดยการแผ้วถาง เผาทำลาย การตรวจสอบการถือครองและตรวจยึดพื้นที่ป่าข้อมูลยังไม่ครอบคลุม พื้นที่บางแปลงอยู่ในพื้นที่ป่าแต่มีการออกเอกสารสิทธิ์และปลูกที่อยู่อาศัย หรือธุรกิจโรงแรมที่พัก ยากต่อการตรวจสอบ และจากการดำเนินงานตามระเบียบกฎหมายและคำสั่งที่เกี่ยวข้องกับการหวงคืนผืนป่าของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ได้มีผลต่อความเป็นอยู่และการดำรงชีพของราษฎร ทำให้การปฏิบัติงานไม่สามารถดำเนินการได้อย่างราบรื่น อาจจะต้องหาแนวทางที่เหมาะสมไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการปฏิบัติงาน

โดยราษฎรที่เข้าบุกรุกพื้นที่ป่าหลังมติคณะรัฐมนตรี 30 มิถุนายน 2541 กำหนดแนวทางดำเนินงานกรณีตรวจพิสูจน์แล้วเป็นนายทุนจะถูกดำเนินคดีทำการตรวจยึดพื้นที่และตัดพันธุ์ไม้ยืนต้นเพื่อปลูกป่าทดแทน ราษฎรยากจนที่เข้าครอบครองที่ดินโดยการเปลี่ยนมือในพื้นที่ที่จะได้รับการผ่อนผันให้ทำกินในที่ดินเดิมได้ กรณีเป็นราษฎรต่างถิ่นบางรายอ้างว่าเป็นราษฎรยากจน แต่ก็มีได้รับการผ่อนผัน จะถูกนำไปเป็นผู้กระทำผิดในกลุ่มที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นนายทุน จึงควรมีการพิจารณาให้ความเป็นธรรมกรณีเป็นราษฎรต่างถิ่นแต่ยากจนที่จะเข้าขายเป็นนายทุน ควรพิจารณาจัดทำมาตรการที่เหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหาของราษฎร เพื่อให้ราษฎรสามารถอาศัยอยู่ทำกินกับป่า โดยเป็นผู้ช่วยดูแลป่า พื้นที่ที่มีปัญหาหรือมีการตรวจยึดแล้ว ขอให้ราษฎรได้ทำกินไปพลางก่อนจนกว่าจะมีมาตรการที่ชัดเจน มีการทำข้อตกลงร่วมกันโดยภาครัฐอาจแบ่งสรรที่ดินให้เขาเพื่อให้เกษตรกรได้ทำมาหากิน และรัฐมีรายได้จากการเช่าที่ดิน เกษตรกรผู้ทำข้อตกลงกับภาครัฐมีการเพิ่มศักยภาพการปลูกป่าให้เกิดความต่อเนื่อง จนได้ป่าที่สมบูรณ์

แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้

มาตรการด้านการปลูก ฟื้นฟู และพัฒนาพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก โดยแต่งตั้งคณะกรรมการทำการสำรวจ ตรวจสอบเป้าหมายพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมบนพื้นที่สูงชันเพื่อฟื้นฟูและพัฒนา โดย (1) กำหนดเป้าหมายและมาตรการในการฟื้นฟูพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมบนพื้นที่สูงชัน เน้นให้คนอยู่กับป่าอย่างมีหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่เหมาะสมในการอยู่อาศัยในพื้นที่ต้นน้ำ (2) กำหนดหลักเกณฑ์แนวทางและเงื่อนไขที่เหมาะสมในการให้คนอยู่กับป่าอย่างพึ่งพาอาศัยกันและอนุรักษ์แหล่งต้นน้ำ (3) ประชาสัมพันธ์สร้างความเข้าใจกับราษฎรที่ทำประโยชน์ในพื้นที่ ถึงแนวทางการทำประโยชน์ในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร (4) นำรูปแบบที่เหมาะสมมาฟื้นฟูพื้นที่ป่าในพื้นที่ทำกินของราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำ (5) รวบรวมสภาพปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงานในพื้นที่ เพื่อเสนอให้มีการแก้ไขกฎระเบียบให้ประชาชนหน่วยงานรัฐในพื้นที่สามารถปฏิบัติได้ (6) สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยศึกษาดูงานในพื้นที่ต้นแบบ และนำไปปฏิบัติในพื้นที่ตนเอง (7) กำหนดหลักเกณฑ์การติดตามประเมินผลการฟื้นฟูป่าไม้ 20%⁷

การฟื้นฟูพื้นที่ป่าในพื้นที่ทำกินของราษฎรที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำโดยการปลูกป่าต้นน้ำลำธาร ควรปลูกต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เดิมโดยศึกษาว่าป่าเดิมมีพืชพันธุ์อะไรบ้างแล้วปลูกพืชขึ้นขึ้นแซมโดยไม่ปลูกพืชที่แตกต่างจากเดิม การปลูกป่าทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายเพื่อคืนธรรมชาติสู่ป่าต้องทำอย่างมีแบบแผน การปลูกป่าทดแทนตามไหล่เขาจะต้องปลูกต้นไม้หลายๆชนิดเพื่อให้ได้ประโยชน์หลายอย่าง ส่วนการปลูกป่าทดแทนในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมควรปลูกไม้โตเร็วคลุมแนวร่องน้ำและขยายกว้างออกไปทั้งสองข้างร่องน้ำเพื่อเพิ่มความชุ่มชื้น ส่งผลให้ต้นไม้โตเร็วและช่วยป้องกันไฟป่าที่อาจจะเกิดขึ้น สำหรับพื้นที่ยอดเขาที่สภาพป่าไม้ทรุดโทรม ควรฟื้นฟูป่าโดยการปลูกป่าด้วยเมล็ดหรือหว่านเมล็ด เมื่อโตแล้วออกฝักออกเมล็ด ลมจะพัดปลิวตกลงมาที่ต่ำแล้วงอกขึ้นเอง ซึ่งเป็นการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติ ใช้หลักแรงโน้มมาช่วยในการปลูกป่า เพราะสิ่งที่อยู่บนพื้นที่สูงกว่าย่อมตกลงสู่ที่ต่ำเสมอ ป่าก็จะเกิดขึ้นได้เองและมีพืชพันธุ์ไม้หลากหลายตามระบบนิเวศ และยังช่วยในการประหยัดงบประมาณและพลังงานในการปลูกป่าอีกด้วย⁹

จังหวัดเลยเป็นหนึ่งในพื้นที่นำร่องโมเดลการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ในพื้นที่อำเภอนาแห้ว ภายใต้กรอบแนวคิดที่มุ่งเน้นให้คนอยู่กับป่าพึ่งพากันอย่างมีความสุข “สร้างป่า สร้างรายได้ ภายใต้วีถีเลย” ตามพระราชดำริ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อปี 2557 เพื่อฉีกพลังสร้างภาคีเครือข่าย และบูรณาการความร่วมมือขับเคลื่อนโครงการฯ สู่

ประชาชน เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาลาดชัน ราษฎรในบางพื้นที่ได้เข้ามาทำกิน มาช้านาน หากจะทำการอพยพพาที่ทำกินใหม่ก็ไม่มีพื้นที่ จึงต้องคำนึงถึงแนวทางการให้ คนอาศัย พึ่งพา อยู่กับป่าโดยไม่กระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม หรือเกิดผลกระทบ น้อยที่สุด¹⁰ พร้อมกับการสร้างจิตสำนึกให้ร่วมกันฟื้นฟูป่า เป็นผู้รักษาป่าและอยู่กับป่า อย่างกลมกลืนแบบมีส่วนร่วม รวมทั้งการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่ราษฎรตามหลักปรัชญา ของเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธาร ลดรายจ่ายสร้างรายได้ ให้แก่ราษฎร สร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาป่า และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง

โมเดลการแก้ไขปัญหาการบุกรุกที่ดินป่าไม้ในพื้นที่อำเภอนาแห้ว ประกอบด้วย (1) ผนึกพลังสร้างภาคี/บูรณาการความร่วมมือ โดยให้หน่วยงานร่วมกันในแบบทวิภาคี และพหุภาคีกับองค์กรอื่น ๆ ตามบทบาทหน้าที่และความชำนาญของแต่ละหน่วยงาน ตามกรอบภารกิจที่มอบหมายไว้ โดยอำเภอเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการในพื้นที่ และเป็นผู้นำการบริหารและปฏิบัติงานภายใต้กลวิธี (2) สร้างกระบวนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติ การจัดเวทีประชาคมเพื่อจัดทำแผนชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลปัญหาความต้องการของชุมชน และ (3) เสริมสร้างกำลังใจ ด้วยการติดตาม ตรวจสอบเยี่ยมแปลงสมาชิกที่เข้าร่วมโครงการฯ และการประชาสัมพันธ์การผลงานของสมาชิกและภาพรวมผลสำเร็จของโครงการฯ มีสมาชิกรวม 1,516 ราย มีพื้นที่สร้างป่าสร้างรายได้ 7,145 ไร่ สมาชิกมีรายได้เพิ่มขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ ได้แก่ พื้นที่เป้าหมายอยู่ในพื้นที่ภูเขาที่สูงชันหรือพื้นที่อนุรักษ์ ดิน น้ำและป่าไม้ การปฏิบัติอาจขัดต่อกฎหมาย ระเบียบ หรือ มติคณะรัฐมนตรีที่กำหนด แนวทางปฏิบัติไว้ และการนำปัญหาอุปสรรคที่ติดขัดในข้อปฏิบัติมุ่งสู่การแก้ไขที่สามารถ ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง โดยมีปัจจัยแห่งความสำเร็จ ได้แก่ การสร้างความพร้อมของ เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติในพื้นที่ให้เกิดความเชี่ยวชาญในภารกิจที่ได้รับมอบหมาย การเตรียม ความพร้อมของประชาชนในพื้นที่ให้เกิดความรู้ความเข้าใจในหลักการอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า ไม้ ในพื้นที่ภูเขาสูงชัน การศึกษาดูงานของราษฎรในพื้นที่ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จ การได้รับการสนับสนุนเครื่องมืองบประมาณจากหน่วยงานหลักและหน่วยสนับสนุนแก่ หน่วยงานปฏิบัติในพื้นที่ และการลงพื้นที่ของหน่วยปฏิบัติสร้างความเข้าใจกับราษฎร อย่างต่อเนื่อง

นอกจากการปลูกป่าทดแทนตามสภาพของพื้นที่ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว เพื่อให้เกิดการ พัฒนาอย่างยั่งยืนและเกิดประโยชน์สุขแก่ประชาชนตามแนวพระราชดำริด้านการ “พึ่งตนเอง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการอนุรักษ์ป่า¹¹ โดยมีวิธีการที่เรียบง่าย

และประหยัดในการดำเนินงาน ตลอดจนเป็นการส่งเสริมระบบวงจรป่าไม้ในลักษณะอันเป็นธรรมชาติดั้งเดิม ได้แก่ การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ซึ่งเป็นการปล่อยเป็นไปตามหลักการกฎธรรมชาติ โดยอาศัยระบบวงจรป่าไม้และการทดแทนตามธรรมชาติ เพื่อปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเจริญเติบโตของป่าไม้ และควบคุมไม่ให้เกิดการรบกวนป่าและทำลายต้นไม้เล็กๆ ควบคุมไม่ให้มีคนเข้าไปบุกรุกและตัดไม้ ทำลายป่า เมื่อไม่มีการบุกรุกป่าและทิ้งช่วงไว้เวลาหนึ่ง พืชพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่ขึ้นอยู่ในพื้นที่ป่า จะค่อยๆ ทอยยอดกหน่อแตกกอ เติบโตขึ้น และขยายพันธุ์กระจายออกไปเรื่อยๆ ทำให้ระบบนิเวศของสิ่งมีชีวิตเริ่มเกิดขึ้น มีการเกื้อกูลกันตามครรลองของธรรมชาติ ต้นไม้เล็ก ๆ ก็จะช่วยคลุมดินไว้ให้ความชุ่มชื้น ไม้ยืนต้นก็จะเจริญเติบโตใหญ่ขึ้นให้ร่มเงา ช่วยปกป้องชะลอการระเหยอย่างรวดเร็วของน้ำในดินได้ พืชเล็กและพันธุ์ไม้ใหญ่ก็สามารถเติบโตงอกงามควบคู่กันไปได้

การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกสามารถดำเนินการได้ คือ (1) เลือกพื้นที่ที่เหมาะสม แล้วทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตขึ้นมาเป็นป่าสมบูรณ์ โดยไม่ต้องไปปลูกสักต้นเดียว (2) ไม่ไปรังแกป่าหรือตัดไม้ เพียงแต่คุ้มครองให้ขึ้นเองเท่านั้น (3) ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไรเพราะต่อไม้จะแตกกิ่งออกมาอีก ถึงแม้ต้นไม้สวยแต่ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ได้¹² ทั้งนี้เนื่องจากถ้าเราจะปลูกสร้างสวนป่า ด้วยการปลูกสังคมพืชสวนป่าที่จะเกิดขึ้นในอนาคตจะมีโครงสร้าง องค์ประกอบ ชนิด และคุณสมบัติที่ต่างไปจากป่าธรรมชาติ แต่ถ้าเราปล่อยทิ้งไว้ให้สวนป่าค่อยๆ ขยายขนาดตามเวลา จำนวนป่าไม้ในสวนป่าจะค่อยๆ เพิ่มจำนวนขึ้น ซึ่งป่าไม้ที่เกิดขึ้นมาอาจเป็นป่าไม้ส่วนเดิมที่ถูกทำลายไป ที่อาจจะฝังตัวในดินและค่อยๆ ทอยยอดกลับคืนมา บางส่วนอาจเป็นป่าไม้ที่กระจายหรือแพร่พันธุ์มาจากพื้นที่อื่นโดยสัตว์ต่าง ๆ ส่งผลให้ได้ป่าไม้ที่เป็นธรรมชาติกลับคืนมา ดังนั้นการปล่อยให้ป่าไม้มีการฟื้นตัวคืนตามธรรมชาติ และหยุดกิจกรรมต่างๆ ที่จะเข้าไปรบกวนการฟื้นตัวของป่าไม้ถือเป็นวิธีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกซึ่ง “ในแง่คุณค่าธรรมชาติวิทยา ป่าปลูกก็สับสนไร้ มั่นเทียบกับป่าธรรมชาติเพียงแค่ว่า 1 ไร่ไม่ได้”¹³

แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ

ป่าไม้ถือเป็นทรัพย์สินของรัฐที่ถูกนำมาใช้ประโยชน์ในกรณีต่างๆ ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม ตามรายงานของการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ในปี ค.ศ. 1992 พบว่าป่าไม้หลายแห่งของโลกโดยเฉพาะอย่างยิ่งป่าไม้ในเขตร้อนได้รับการจัดการอย่างไม่ถูกต้อง ไม่มีการกำหนดแนวเขตระหว่างพื้นที่ป่าที่ต้องดูแลรักษากับการใช้ประโยชน์ได้อย่างชัดเจนเหมาะสม มีการบุกรุกพื้นที่ป่าอย่างกว้างขวางและนำไม้มา

ใช้ประโยชน์อย่างไม่เหมาะสม อย่างไรก็ตามคนในชุมชนท้องถิ่นที่ถือเป็นผู้ร่วมจัดการพื้นที่ป่าในท้องถิ่นซึ่งใกล้ชิดกับป่าและมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับป่า ย่อมมีความชอบธรรมในการเข้าร่วมจัดการพื้นที่ป่าในท้องถิ่นของตนการจัดการพื้นที่ป่าอย่างยั่งยืนโดยชุมชนนั้น¹⁴

หลักในการจัดการป่าไม้เป็นการทำให้ป่าไม้ที่จัดการนั้นอำนวยผลผลิตได้ดีที่สม่ำเสมอตลอดไป ได้แก่ ปริมาณไม้ที่จะตัดออกจะต้องเท่ากับปริมาณไม้ที่จะเติบโตขึ้นมาทดแทนในป่าในระยะเวลาเดียวกัน ซึ่งเป็นวิธีการปกป้องมิให้มีการตัดไม้มากเกินไปเกินกำลังของป่า และทำให้ป่าสามารถให้ผลผลิตติดต่อกันไปไม่หยุดยั้ง อันจะส่งผลให้ป่ามีสภาพเป็นอยู่คงเดิมตลอดไป¹⁵ เพื่อให้เกิดการบริหารจัดการป่าไม้ที่ดีอย่างยั่งยืนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนรวมทั้งประชาชนนับเป็นสิ่งสำคัญ¹⁶ จากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมาพบว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าไม้ยังอยู่ในระดับต่ำ ทั้งนี้เนื่องจาก ขาดการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการป่าไม้จากหน่วยงานภาครัฐและผู้นำชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐไม่มีนโยบายที่ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนอย่างจริงจัง¹⁷

ข้อเท็จจริงของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าไม้ที่ชายป่าภูหลวง จังหวัดเลย¹⁸ พบว่า มีจำนวนโครงการหลายโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ในพื้นที่ เช่น โครงการปลูกป่า โครงการรังวัดแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า โครงการป้องกันไฟป่า ไม่มีการยอมรับประชาชนในท้องถิ่นให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ แต่ถูกวางแผนและกำหนดมาจากเจ้าหน้าที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และกรมอุทยานแห่งชาติฯ ดังนั้นประชาชนยังคงได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าวนี้ รวมทั้งทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างผู้นำท้องถิ่นกับเจ้าหน้าที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพราะต้องการปกป้องสิทธิและผลประโยชน์ให้กับคนท้องถิ่นผู้ได้รับผลกระทบจากการปักป้ายแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

ส่วนการมีส่วนร่วมในกระบวนการปฏิบัติของการพัฒนาและจัดการป่าไม้ ซึ่งระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับที่สูง ยกเว้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปักปันเขตแดนเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า และการสำรวจแนวเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่านั้นประชาชนมีระดับการมีส่วนร่วมที่น้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากทั้งสองกิจกรรมนี้ดำเนินการโดยเจ้าหน้าที่ของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นหลัก สำหรับการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลพบว่าทั้งสองหมู่บ้านมีระดับการมีส่วนร่วมที่ต่ำ อย่างไรก็ตามประชาชนในพื้นที่ดังกล่าวได้รับสวัสดิการจากการมีส่วนร่วมอย่างเห็นได้ชัดในด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การมีความสามัคคีที่เข้มแข็งขึ้นจากผลกระทบต่างๆ มีการช่วยเหลือกันอย่างเหนียวแน่น มีรายได้ทางตรงจากการเข้าไปรับจ้างในกิจกรรมบางกิจกรรมในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า การเก็บของป่า

รอบ ๆ หมู่บ้าน ซึ่งเป็นผลผลิตจากการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และพบว่าชาวบ้านมีความพอใจในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและจัดการป่าไม้ค่อนข้างสูง เนื่องจากชาวบ้านได้รับสวัสดิการจากการมีส่วนร่วมในด้านต่าง ๆ

ปัญหาที่พบในกระบวนการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วม ได้แก่ การขาดการประสานงานที่ชัดเจนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐและเอกชน การไม่ดำเนินงานบางโครงการที่ส่งเสริมให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และขาดการประสานงานอย่างจริงจังเมื่อเกิดปัญหาจากการจัดการป่าไม้ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชาวบ้านท้องถิ่น ผลการศึกษาดังกล่าวนี้เป็นหลักฐานยืนยันได้อย่างเด่นชัดว่า ชาวบ้านที่อาศัยในพื้นที่ป่าอนุรักษ์สามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาและจัดการป่าไม้ได้หากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้โอกาสและยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชน เนื่องจากประชาชนในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้ประโยชน์และสวัสดิการทั้งทางตรงและทางอ้อมในการเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการดังกล่าว¹⁹ การจัดการทรัพยากรในมิติใหม่จึงจำเป็นที่จะต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมโดยองค์กร บุคคล หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย เพื่อให้สามารถตรวจสอบและถ่วงดุลการทำงานของภาครัฐได้ อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนก่อให้เกิดความเป็นธรรมและเท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรได้อย่างแท้จริง¹⁹

มีงานวิจัยจำนวนมากเห็นด้วยกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ด้วยกระบวนการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งนำระบบข้อมูลพื้นฐานด้านทรัพยากรของชุมชนมาใช้ในการบริหารจัดการป่าไม้เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้และความสามัคคีในชุมชน²⁰ นอกจากนี้การกำหนดกฎ ระเบียบในการจัดการป่าร่วมกันของชุมชนเป็นสิ่งสำคัญที่ช่วยในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์และจัดการป่าไม้โดยชุมชน กรณีศึกษาบ้านน้ำแคว อำเภอลำทะลุ จังหวัดเลย พบว่า มาตรการทางกฎหมายในการอนุรักษ์และจัดการป่าไม้โดยชุมชนในปัจจุบันยังไม่สมบูรณ์เพียงพอที่จะนำมาจัดการกับปัญหาการใช้ประโยชน์และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างยั่งยืน ทั้งนี้เนื่องจากมาตรการส่วนใหญ่มุ่งประสงค์ให้ภาครัฐจัดการป่าไม้ฝ่ายเดียว และขาดการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และจัดการป่าไม้ จึงไม่อาจให้ชุมชนร่วมอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรป่าไม้ได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ²¹ โดยปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการบริหารจัดการป่า ได้แก่ (1) การมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งในการผลักดันการจัดการป่าไม้ให้มี

ประสิทธิภาพ เริ่มตั้งแต่การสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชนเห็นความสำคัญและเข้ามาร่วมกันทำ กิจกรรมในการดูแลรักษาทรัพยากรป่าไม้ (2) ความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการจัดการป่าไม้ทุกกระบวนการตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์และติดตามประเมินผล มีตัวแทนของหมู่บ้านร่วมเป็นคณะกรรมการในการจัดการป่าไม้ (3) กำหนดกฎระเบียบการจัดการป่าชุมชนไว้ชัดเจนว่าจะช่วยกันบำรุงรักษาป่าไม้อย่างไร จะใช้ประโยชน์จากป่าอย่างไรไม่ให้เกิดความเสียหายและคงความสมบูรณ์ไว้ (4) เปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้ามามีบทบาทในการสืบทอดการอนุรักษ์ป่าไม้เพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืน²²

บทสรุป

ในการหยุดยั้งการตัดไม้ทำลายป่าและทวงคืนผืนป่าจากผู้บุกรุกครอบครองให้ได้ตามเป้าหมายกำหนดไว้ ควรมีการตั้งหน่วยเฉพาะกิจในการดำเนินการป้องกันและปราบปรามการตัดไม้ทำลายป่าโดยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนเพื่อให้มีเจ้าหน้าที่ที่เพียงพอในการสนับสนุนการปฏิบัติงาน โดยมีการจัดลำดับความเร่งด่วนในการดำเนินการแก้ไขปัญหาการบุกรุก โดยกรณีที่เป็นนายทุนให้ดำเนินการทางกฎหมายอย่างเคร่งครัดเพื่อยึดคืนพื้นที่ป่าโดยเร่งด่วน ส่วนชาวบ้านที่บุกรุกให้พิจารณาจากความจำเป็นเดือดร้อน กรณีที่ที่ยากจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรอนุญาตให้อยู่อาศัยทำกินต่อไป กรณีที่ไม่ยากจนให้ประชาคมในพื้นที่ตัดสินใจว่าจะให้อยู่ต่อหรือออกจากพื้นที่ที่บุกรุกโดยมีการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์ในการติดตามตรวจสอบเพื่อยังยั้งการบุกรุกทำลายป่า รวมทั้งมีการแก้ไขกฎระเบียบให้ประชาชนหรือหน่วยงานรัฐในพื้นที่สามารถปฏิบัติได้

การฟื้นฟูป่าไม้อย่างยั่งยืนต้องมีบูรณาการความร่วมมือกับทุกภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วนและสร้างความเข้าใจพร้อมกันกับปลูกจิตสำนึกในการร่วมกันฟื้นฟูป่า รวมทั้งวางแผนและกำหนดรูปแบบฟื้นฟูป่าที่เหมาะสม อันประกอบด้วย (1) การปลูกป่าทดแทนพื้นที่ป่าที่ถูกทำลายบุกรุกแผ้วถางโดยปลูกไม้โตเร็วคลุมแนวร่องน้ำในพื้นที่เสื่อมโทรมจะช่วยให้ไม้งอกงามและป้องกันไฟป่าที่อาจเกิดขึ้นได้ (2) การปลูกป่าทดแทนตามพื้นที่ไหล่เขาโดยปลูกต้นไม้หลายๆ ชนิดเพื่อให้ได้ประโยชน์หลากหลาย (3) การปลูกป่าในพื้นที่ยอดเขาที่สภาพป่าไม้ทรุดโทรมให้ปลูกด้วยเมล็ดหรือหว่านเมล็ดสำหรับฟื้นฟูป่าซึ่งเป็นการขยายพันธุ์โดยธรรมชาติใช้หลักแรงโน้มมาช่วยในการปลูกป่า (4) การฟื้นฟูพื้นที่ป่าบริเวณต้นน้ำลำธารควรปลูกต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เดิมแทรกแซมที่มีอยู่ (5) การปลูกป่าโดยไม่ปลูกกรณีเป็นป่าเสื่อมโทรม ป่าเต็งรัง ที่ต่อไม่แตกกิ่งออกมาเป็นป่าที่สมบูรณ์เอง เน้นการให้คนอยู่กับป่า

ฟังพากันโดยไม่กระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม และมีการติดตามประเมินผลเพื่อให้งานฟื้นฟูป่าให้บรรลุตามแผนที่วางไว้

ทั้งนี้ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนไม่ให้เกิดการตัดไม้ทำลายป่าและให้มีการฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรมอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยจำเป็นต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนโดยเฉพาะชุมชน ให้ชุมชนรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมใช้ประโยชน์จากการอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่น และผลักดันเชิงนโยบายให้มีการยอมรับการจัดการป่าและทรัพยากรโดยชุมชนเพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรป่าไม้อย่างยั่งยืน โดยมีการศึกษาศักยภาพของทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่และใช้เป็นฐานข้อมูลนำไปสู่การจัดการเชิงกลยุทธ์ รวมทั้งมีการกำหนดกฎระเบียบในการบริหารจัดการป่าร่วมกันของชุมชนเพื่อช่วยในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

ข้อเสนอแนะ

การแก้ไขปัญหาการทำลายและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้เป็นหนึ่งในภารกิจที่สำคัญสำหรับมณฑลทหารบกที่ 28 ซึ่งทางกองทัพบกได้ลงนามบันทึกตกลงด้วยความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ พ.ศ. 2551 ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้อำนวยประโยชน์อย่างยั่งยืน และกำหนดเป้าหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้เชิงรุกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ โดยมีความร่วมมือ 7 ด้าน ได้แก่ การลาดตระเวนโดยแบ่งพื้นที่ปฏิบัติการให้กองทัพบกเป็นการเฉพาะ การพัฒนาองค์ความรู้ร่วมกันในการฟื้นฟูป่าไม้ การควบคุมไฟป่า กฎหมายป่าไม้ เป็นต้น การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่กองทัพบกเป็นพนักงานเจ้าหน้าที่ตามกฎหมาย การสนับสนุนเครื่องมือและอุปกรณ์ ได้แก่ อุปกรณ์สื่อสาร อาวุธประจำกาย เป็นต้น การประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างจิตสำนึกและความตระหนักแก่สาธารณชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ การสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยกองทัพบกรับผิดชอบหลักในการประสานความร่วมมือจากทุกภาคส่วนราชการ ความร่วมมืออื่น ๆ ได้แก่ การป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรธรรมชาติ การป้องกันและควบคุมไฟป่า การป้องกันและบรรเทาพิบัติภัยธรรมชาติ เป็นต้น

ฉะนั้นเพื่อให้การหยุดยั้งการทำลายป่าและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้อย่างมีประสิทธิภาพ มณฑลทหารบกที่ 28 ควรมีการบริหารจัดการทรัพยากรอย่างเป็นระบบ โดยการบริหารแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยมีการปรึกษาหารือกับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทุกคนควรรับรู้ รับทราบ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ โดยมณฑลทหารบกที่ 28 เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่การวางแผนดำเนินการหยุดยั้งการทำลายป่าและฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ การเข้ามามีส่วนร่วมในการสร้างความเข้าใจและปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้โดยเริ่มจากทหารในมณฑลทหารบกที่ 28 และขยายต่อไปยังชุมชนต่าง ๆ เช่น การเผยแพร่องค์ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กฎหมายเกี่ยวกับป่าไม้ ผ่านสถานีวิทยุในสังกัดกองทัพบก เป็นต้น รวมทั้งการเข้ามามีส่วนร่วมในการหยุดยั้งการทำลายป่าและฟื้นฟูป่า เช่น ร่วมลาดตระเวนผู้บุกรุกทำลายป่าในพื้นที่ที่ล่อแหลมอันตราย ร่วมดำเนินโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในการฟื้นฟูและป้องกันทรัพยากรป่าไม้ที่ถูกทำลาย ร่วมสนับสนุนอุปกรณ์สื่อสาร และส่งเสริมสนับสนุนการให้คนอยู่กับป่าอย่างพึ่งพากันโดยไม่กระทบต่อระบบนิเวศ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผลความก้าวหน้าในการป้องกันฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ รวมทั้งมีการกำหนดกฎระเบียบในการบริหารจัดการป่าร่วมกันและประยุกต์ใช้สารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อช่วยในการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การบรรลุซึ่งวัตถุประสงค์ของภารกิจกองทัพบกที่ได้บันทึกตกลงด้วยความร่วมมือในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ กับกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป